TÜRK TARİHİNE VE KÜLTÜRÜNE ADANMIŞ BİR ÖMÜR

Prof. Dr. Azmi Süslü'ye Armağan

İDEALKÜLTÜR akademi

TÜRK TARİHİNE VE KÜLTÜRÜNE ADANMIŞ BİR ÖMÜR
PROF. DR. AZMİ SÜSLÜ'YE ARMAĞAN

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Zeynep Yeşilova

EDİTÖRLER
Prof. Dr. Tahir Kodal • Prof. Dr. Burhan Sayılır • Prof. Dr. İbrahim Erdal

KAPAK TASARIMI
Yunus Karaaslan

SAYFA DÜZENİ
Bilal Şenel

ISBN: 978-625-95542-8-0

İDEAL KÜLTÜR AKADEMİ
Topkapı Mah. Kalhabaşı Sok. No:31/1
Fatih - İSTANBUL
Tel: +90 212 528 85 41
bilgi@idealkultur.com
Kültür Bakanlığı Sertifika No: 46699

İdeal Kültür Akademi, İdeal Kültür Yayıncılık'ın tescilli markasıdır.

Baskı ve DBM Dijital Basım Merkezi
Sertifika No: 70794

1. Baskı: İstanbul, 2025

Bu kitabın her hakkı saklıdır. Tamamen veya herhangi bir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan basılamaz, kopyası çıkartılamaz, fotokopisi alınamaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz.

TÜRK TARİHİNE VE KÜLTÜRÜNE ADANMIŞ BİR ÖMÜR

Prof. Dr. Azmi Süslü'ye Armağan

EDİTÖRLER
PROF. DR. TAHİR KODAL
PROF. DR. BURHAN SAYILIR
PROF. DR. İBRAHİM ERDAL

İDEALKÜLTÜR akademi

İçindekiler

Önsöz 7
Prof. Dr. Azmi Süslü'nün Özgeçmişi ve Eserleri 9

Değişen Dünyada Sömürgeciliğin Yeni Şekilleri:
Manda ve Dominyon (İki Savaş Arası Dönem) 27
Neşe Özden

Türkiye'de Eğitim Politikaları (1983-1993) 63
Tahir Kodal

Osmanlı Devlet'inde Maarifin Teftişi:
Biga (Kal'a-ı Sultaniye) Sancağındaki Mekteplerin Teftişi 103
Şerif Korkmaz

Çanakkale Boğazı'nın Zorlanmasında Müstahkem
Mevki Komutanlığının Zayiatı (Kasım 1914-Mart 1915) 123
Burhan Sayılır

İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Almanya ve İngiltere'nin
Türk Basınını Etkileme Faaliyetleri 149
İbrahim Erdal

18 Mart 1915 Çanakkale Boğaz Muharebesi 163
Figen Atabey

Türkiye Portekiz İlişkileri 183
Ümmügülsüm Candeğer

KKTC'nin İlanı ve Tanınması İle İlgili Tartışmalar 199
Güneş Şahin

III. Dönem TBMM Üyelerinin Sosyolojik Yapısı 211
Cemal Avcı

Alman Asya Savaşçılarının Nazarından
Türk-Yunan Savaşı ve Rum Mezalimi 225
Hakan Gökpınar

Demiryolunun Van Gölü Havzası'na Yolculuğu (1950-1971) 247
Abdulaziz Kardaş

Bandung Konferansı ve Türk Diplomasisi 259
Lemi Atalay

İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden'ın
"Türkiye'ye Yönelik Politika" Başlıklı 4 Nisan 1944 Raporu 279
N. Selcen Korkmazcan

Arşiv Belgeleri Doğrultusunda 1936 Olimpiyat
Oyunları ve Türk Sporunun Gelişimi 295
Tuğba Gülen

Tanzimat Dönemi İdari Reformlarına M.E. Âli Paşa'nın
Siyasi Vasiyetnamesi Perspektifinden Bakmak 319
Sait Aşgın

KKTC'nin İlanı ve Tanınması İle İlgili Tartışmalar*

Güneş Şahin**

KKTC (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)'nin 15 Kasım 1983'de Federe Meclis'in oybirliği ile aldığı kararla ilan edilmesi esasında; 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra hem 1980'li yıllar Türkiye'sinin hem de Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin geçirdiği sürecin bir sonucudur. Bu açından değerlendirdiğimiz ilan serüveninin, öncelikle arka planına bakmak konunun izahı açısından faydalı olabilir. Zira Türkiye, 1980 yılına girerken Batı'nın kaygılı gözlerle bakıp tam güvenemediği, bağlantısız ve diğer ülkelerin aralarına almakta kuşku duyduğu bir görünüm sergiler. Türkiye'nin geçtiği ekonomik darboğaz ve anarşi, bu dönem içinde Kıbrıs'ı kamuoyuna unutturmuştur denilebilir. Dolayısıyla 1983'e kadar ülkede gelişen politik atmosferin, KKTC'nin ilan edilmesinde belli başlı etkileri vardır.

Toplum içinde giderek artan siyasi şiddet, Batı'nın İran devriminden sonra Türkiye'nin stratejik önemine olan ilgisindeki artış, enflasyon ve terör olayları 12 Eylül 1980 askeri darbesinin nedenleri arasındadır. (Ahmad, 2007, s. 454-455). 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra ise Türkiye'nin dış politikada yalnızca ticareti arttırmanın bir çözüm olarak görmesi; siyaseten geleneksel dış politika çizgisinden sapmaların yaşanması tamamen Amerikancı

* Yazarın Prof. Dr. Azmi Süslü danışmanlığında yürütülen ve Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 2012 yılında kabul edilen "Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Sürecinde Türk Kamuoyu" başlıklı basılmamış doktora tezinden üretilmiştir.

** Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, gunessahin@comu.edu.tr., ORCID: 0000- 0003-4245-9760.

bir yol izlenmesi yönünü ortaya çıkarmıştır (Oran, 2008, s. 26-33). Türkiye'nin kendi içinde yaşadığı ekonomik sıkıntılara önlem olabileceği düşüncesi ile 24 Ocak 1980'de 'istikrar önlemleri' adıyla girişilen ve Turgut Özal'ın mimarı olduğu kararlar % 33-55 arasında yeni bir devalüasyon, arkası gelmeyen zamlarla Türk halkının gündelik hayatına girmiştir. (Oran, 2003, s. 421).

Türkiye'nin ekonomik açıdan girdiği bu yeni evre Kıbrıs'ta da açık pazar ekonomisine geçilmesi tartışmalarının doğmasına neden olmuştur. Türkiye'deki programa uygun bir sistemin Kıbrıs'ta uygulanmasının daha sağlam bir ekonomiye kavuşmanın yolu olduğunu açıklayan Özal, Ada'da faiz sisteminin rehabilitasyonunun gerekli olduğu üzerine sıklıkla durmuştur. (Bozkurt, 08.01.1981). Ada'da 24 Ocak kararlarının ardından günlük gazetelere baktığımızda hemen her gün zamlar, enflasyon artışı ve halkın yaşadığı hayat pahalılığı ile ilgili çıkan haberler dikkat çekicidir. Bu dönemde Kıbrıs Türk halkının yaşadığı mevcut ekonomik sorunlar günden güne artmış ve Türkiye'den gelen yardımlar yetersiz kaldığı gözlenmektedir. Zamları protesto etmek için esnaf kimi zaman kepenk kapatmakta ve protesto mitingleri düzenlemektedir. (Bozkurt, 14.01.1980; Halkın Sesi, 23.01.1980; İşçi Postası, 28.05.1980.). Türkiye ile bağlantılı adada yaşanan ekonomik sıkıntılar Rauf Denktaş'ında şu sözlerine yansımıştır: "*KTFD ekonomik yönden bağımsız bir devlet değildir, kendi paramızı basamıyoruz. Rum bizi 1963'ten beri Kıbrıs parasında mahrum etmiştir. Bağımsız olamamamızdan dolayı, ticaretimizde sıkıntı vardır.*" Denktaş'ın söz konusu ifadeleri Türk lirasının da ekonomik sıkıntıları çözemeyeceğini gözler sermektedir. (Cumhuriyet, 02.11.1980).

Türkiye'de değişen siyasi koşullardan bağımsız düşünemeyeceğimiz adanın mevcut durumu hem KTFD'de hem de Yunanistan'da yapılan seçimlerle bir kez daha testten geçmiştir. Ada'da 28 Haziran 1981'de UBP ağırlıklı koalisyonu oluşturarak Rauf Denktaş'ın Devlet Başkanlığı'nda iktidar olmuştur. Seçime katılan partilerden hiçbiri tek başına oy çoğunluğunu sağlayamamış olmasına rağmen, muhalefetle bir koalisyon hükümetinin kurulmasına Türkiye'nin de karşı çıkması üzerine bu yol tercih edilmiştir. Akabinde Yunanistan'da 18 Ekim 1981'de Andreas Papandreu'nun liderliğindeki PASOK oyların % 48'ni ve 300 milletvekilliğinden 175'ini alarak iktidar olmuştur. Parti lideri Papanderu'nun gerek seçim kampanyası, gerekse seçimlerden sonra okuduğu hükûmet programında dış politikasını tamamen Türk düşmanlığı üzerine kurduğunu söylememiz mümkündür. Esasında Papanderu'nun Türkiye'yi bir tehdit olarak görmesi, şantaj politikasından başka bir gerçekliğe dayanmamakla birlikte; Türkiye'yi uzlaşmaz ve emperyalist göstermek suretiyle Batı

dünyasında, Amerika nezdinde ve Avrupa Topluluğu karşısında yalnız bırakmaktır. (Armaoğlu, 2005, s. 955).

13 Şubat 1983'te Kıbrıs Rum tarafında yapılan seçimlerde ise Kiprianu Başbakan seçilmiştir. Papandreu'dan da destek alan Kiprianu yaptığı ilk resmi açıklamada, Kıbrıs sorununu toplumlararası görüşmeler çerçevesinden çıkararak uluslararası boyuta taşınacağını ifade etmiştir. (Halkın Sesi, 17.02.1983). Yunanistan'ın Kıbrıs'ta devamlı olarak olayları yönlendiren tutumu, 1981'de Papandreu Hükûmeti'nin de resmi politikası haline gelmişti. 1982 yılının Şubat ayında Kıbrıs'ı giderek Ada'yı ziyaret eden ilk Yunan Başbakanı sıfatını kazanan Papandreu'ya göre Kıbrıs Helenizmin ayrılmaz bir parçası idi. Rum halkına seslenen Papandreu, *"Size söz veriyorum, Helenizm yolunda tarihin gereklerini yapacağım."* biçiminde seslenmiştir. (Hürriyet, 02.03.1982; Halkın Sesi, 26.03.1983). Söz konusu ifadeler, şüphesiz batı dünyasını tahrik etmeye ve Türk tarafının uluslararası alanda meşruiyet arayışını güçlendirmeye yöneliktir.

Kıbrıs Türklerinin 1976 ve 1981'de kurucu meclislerini kurdukları göz önünde bulundurulursa, Türklere karşı uygulanan ekonomik ambargo ve kendilerini ikinci sınıf vatandaş hissetmelerine yol açan baskıların günden güne artarak devam ettiği gözlenir. Özellikle Kıbrıslı Rumlar tarafından diğer ülkelerin KTFD ile ekonomik ilişkiler kurması engellenmiş ve diplomatik alanda sürekli Ada'nın Türk işgali altında bulunduğu yönünde agresif bir diplomasi takip edilmiştir. (KMA, 360, K.N: 8). Yunanistan'ın Türkiye aleyhine yürüttüğü siyaset ve tutum, Kıbrıslı Rumları görüşmeler aleyhine tahrik etmiştir. Toplumlararası görüşmelere aralıklarla devam edilmiş olmasına rağmen toprak konusunda Türk tarafından istenen tavizler nedeniyle sürekli çıkmaza girmiştir. (Halkın Sesi, 19.02.1981).

Güney Kıbrıs'ta Kiprianu'nun liderliğe getirilmesi üzerine Rauf Denktaş, bunun Kıbrıslı Türkleri ilgilendirmediği ve dünyaya kendisinin Kıbrıs Cumhurbaşkanı olarak tanıtma çabalarının geçersiz ve hukuksuz olduğunu ifade etmiştir. Özellikle Kıbrıs Hükûmeti adı altında yapılan bütün değerlendirmelerin gayri meşru olduğu üzerinde duran Denktaş, *"1981 yazında Kıbrıs Türk halkı kendi seçimleri ile kuzeyde KTFD'nin başkanını ve hükuümetini seçmiştir. Şimdi de güney tarafı bu seçimle kendi başkanlarını seçmiştir."* sözleri ile kendilerinin bütün bir Kıbrıs'ı temsil etmedikleri üzerinde hassasiyetle durmuştur. (Bozkurt, 15.02.1983; 07.03.1083).

Rum liderlerinin iddialarını çürütmek ve ortaya attıkları görüşlerin asılsızlığını tüm dünyaya duyurmak için elinden gelen gayreti gösteren Denktaş

bir gün bile susmamış ve basına sayısız demeçler vermiştir. Gazetecilerin kendisine yönelttiği *"Son günlerde çok demeç veriyorsunuz demeç enflasyonu oluyor, başka siyasi yetkililer neden cevap vermiyor?"* sorusuna Devlet Başkanı'nın yanıtı oldukça manidardır: *"Baskı mı var? Susturulmak mı isteniyorum? Hayır susmayacağım. Kiprianu, diğer Rum liderler ve basını her gün Türklere saldırmaktan ve Türkleri saldırgan olarak göstermekten vazgeçmedikçe ben de susmayacağım. Dünya duysun kayıtlara ve tarihe geçsin. Bu cevapları vermek benim asli görevimdir..."* (Bozkurt, 06.01.1983).

Türkiye'nin demokrasiye geçiş aşamasında olduğu düşünülürse, bağımsızlık kararının erken alındığına dair tartışmaların yoğunlaştığını görmekteyiz. Özellikle muhalefetin olumsuz çıkışlarına yanıt veren Denktaş, *"Rum tarafının bundan sonra atacağı yanlış adımların, KKTC'nin temel haklarını oluşturacaktır. Kıbrıs bir Rum Adası değildir ve artık tek çıkar yol bağımsızlıktır."* sözleri ile bu kararın Türkiye'nin durumu ile bağlantılı olmadığını ifade etmekte, Türkiye'de her dönem Kıbrıs davasının savunulduğunu hatırlatmaktadır. (Cumhuriyet, 21.05.1983). Kıbrıs Rumlarının Türk tarafını azınlık konumuna sokmak için giriştikleri çabalar karşısında, Kıbrıs Türkleri de Kıbrıs Anayasası'na dayanarak ve self-determinasyon ilkesini kullanmaya karar vermiştir. Böylece Kıbrıs Türk Federe Meclisi 18 Haziran 1983'te self-determinasyon hakkını kullanma yetkisini 33 oyla kabul etmiştir. (Halkın Sesi, 18.06.1983).

Kıbrıs Türk halkının yakından takip ettiği bu gelişme üzerinde duran yazılarda, 5 Kasım 1976 tarihli Federe Meclisi'nin Rum tarafında barış ve işbirliği kararı ile çağrıda bulunduğu hatırlatılmış fakat Rumların bu çağrıya olumlu yanıt vermemeleri; tam tersinde savaşçı ve uzlaşmaz tavırlarını sürdürdüklerine dikkat çekilmektedir. Bu karar, Kıbrıs Türklerinin artık daha kararlı ve atak bir dış politika izleyeceğinin bir belirtisi olarak görülmektedir. (Bozkurt, 19.06.1983).

Self-determinasyon hakkının varlığının belirlenmesinden sonra, bu hakkın kullanılmasını öngören referandumun kanun tasarısı biçiminde Federe Meclisi'ne sunulması, Denktaş'ın BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'la yaptığı görüşmelerdeki kozu olmuştur. Türk tarafının toplumlararası görüşmelere ancak "eşitlik" esasının kabul edilmesi şartıyla masaya oturmasını ileri sürmesi açısından da meclisten bu kararın çıkmış olması dolaysıyla önemlidir. (Tercüman, 05.07.1983). Kıbrıs Türklerinin yıllardır yaşadığı baskı politikası ve diplomatik alanda sonuçsuz kalan çabalar, Kıbrıs Türklerini tam bağımsızlık yoluna gitmeye sevk etmiştir. 1963 yılından beri devam eden

görüşmeler göz önünde tutulduğunda, son adres daima BM olmuş ve buradan da herhangi bir sonuç alınmamıştır.

Kıbrıs meselesi için yıllardır federal çözümün savunucusu olan Rauf Denktaş'ın da bu konuda umudunun kırılmaya başladığını ifade edebiliriz. Denktaş'ın kafasında yavaş yavaş bağımsızlık fikri netleşmektedir. Zira yürütülen çabalar sonuçsuz kalmıştır. Artık Kıbrıslı Türkler için en doğru adımın bağımsızlık olduğu noktasında ifadeler görmekteyiz. (Halkın Sesi, 19.05.1983). İfadelerinde Türk tarafının her söylediğine karşı çıkan Kıbrıslı Rumlara gösterecek bir sabır kalmadığını vurgulayan Denktaş, Kıbrıs halkının artık oynanan oyunları açıklıkla gördüğünü ve iki devleti olan bağımsız Kıbrıs'tan başka bir alternatif kalmadığını ifade ederek bu konudaki ciddiyetini halkla paylaşmaktadır. (Denktaş, 1983).

İki kesimli federal cumhuriyeti oluşturmak için son ana kadar şansını kullanan Kıbrıs Türkleri, 1977-1979 Zirve Görüşmelerinin öngördüğü ve BM Genel Sekreteri'nin 1980-1981 girişimlerinde vurguladığı federal yapının oluşturulması için gerekli çabayı göstermiştir. Ancak Kiprianu, 1974'ten önceki statüye dönülmek şartından vazgeçmemiş ve herhangi bir görüşme ortamında da sadece Orgeneral Evren'le görüşebileceğini ifade ederek, Denktaş ile herhangi bir platformda bir araya gelmeyi reddetmiştir. (Halkın Sesi, 02.10.1983; 05.10.1983). Kiprianu'nun Denktaş'ın uzlaşma girişimlerini reddetmesi Kıbrıs basınında eleştiri konusu olmuştur. Kendisinin görüşmeyi reddederek işleri daha çok çıkmaza ittiği belirtilmekte ve amacının Türk askerinin Ada'dan çekilmesini sağlamak olduğu ifade edilmiştir. (Halkın Sesi, 05.10.1983). Rumların barıştan anladıkları somut durumun, Türkleri azınlık olarak nitelendirmekten öteye gidemeyen bir anlayış olduğu ortadadır. Sahte devlet unvanını kullanarak, bir takım çıkar ilişkisi içinde olduğu devletleri kendi anlayışları içine çekmeye çalışmaları karşısında beklemenin anlamı kalmamıştır. Dolayısıyla Kıbrıs halkı iktidarı ve muhalefeti ile birlikte tek vücut olmak koşuluyla Denktaş'a tam desteği vermekle üzerine düşen tarihi görevi yerine getirmiş olacaktır. (Halkın Sesi, 13.10.1983).

Gerçekten de bağımsızlığa giden yolda, Kıbrıs halkının el birliği ile bütünleştiği düzenlenen mitinglerle de kendini göstermiştir. Ayrıca Türk Mücahitleri Derneği'nin "Bağımsızlık Türk halkı için hak, Enosis için hançerdir." başlığı ile yayınladığı bildiride 17. Türk Devleti'nin kurulması ile ilgili yapılan yorum oldukça manidardır:

> "Türk milletinin Kıbrıs'ta tezahür eden soylu ve tarihe mal olmuş hasletleriyle Türklük Dünyası hür ve bağımsız burçlarında 17. Türk Devleti'ni alkışlamaya

hazırdır. Çünkü Kıbrıs Türk Devleti'nin ilânı Kıbrıs Türkü için hak, Enosis'in kalbine saplanacak hançerdir. Partili partisiz, yediden yetmişe Mücahit Kıbrıs Türkü'nün kendi devletinin ilânı doğrultusunda tecelli edecek kadar hürriyet ve istikbalimiz üzerine oynanmak isteyen Bizans entrikalarını bozacaktır. Kendi mukadderatımızı tayinde Rum ve yandaşlarının vesayeti ve himayesine muhtaç değiliz. Hak bizim, devlet bizim. Geleceğimizi tayinde karar da bizim olacaktır." (Halkın Sesi, 14.10.1983).

Kıbrıs Türk halkının ayrı bir devlet yapısı kurması ile ilgili Türk Hükümeti'nde de yeşil ışık yakıldığını görmekteyiz. Dışişleri Bakanı İlter Türkmen, BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar ile Amerika Dışişleri Bakanı Schultz'a bir mesaj göndererek Kıbrıs Türklerinin ayrı bir devlet ilan etmesinin daha fazla önlenemeyeceğini ve Türkiye'nin bağımsızlık konusunda Kıbrıslı Türklere her türlü desteği vereceğini bildirmiştir. (Cumhuriyet, 21.05.1983). Kıbrıs'ta bağımsızlığın ilân edilmesi ile birlikte Ada'daki belirsiz durumun sona ereceğini fakat bunun bir ilhak olmadığının ya da olmayacağının tüm dünyaya en iyi biçimde anlatılması gerektiği üzerinde duran yazılarda, Türkiye'nin büyük bir sorumluluğun altına girdiğine dikkat çekilmiştir. Bağımsızlıktan sonra, karşılıklı üslup ilişkileri daha da önem kazanacaktır. Başka devletlerin de Kuzey Kıbrıs'a karşı bağımsız bir devlet gibi davranması için öncelikle Türkiye'nin bunu başarması şarttır. Türkiye ile Kıbrıs arasındaki ilişkiler eski günlerin belirsizliği ve gerginliği içinde bir büyük ile bir çocuk arasındaki ilişkilere benzetilmiş olsa bile, bu sonsuza böyle devam edemez. (Milliyet, 19.07.1983).

Kıbrıslı Rumlar açısından düşünüldüğünde ise Makarios'tan sonraki kadronun da çözüme yönelik girişimlerinde etkisiz kaldığı gözlenir. Rum halkının BM nezdinde bir sonuca ulaşmaktan umudunu yitirdiğini dile getiren Sirmen, Rum liderlerin Makarios'un tüm yanlışlıklarını tekrarladığını ve BM'e bel bağlamaktan bir türlü vazgeçemediğine işaret eder. Rum basınından örneklerle yazısını detaylarından gazeteci Rum halkının genel bir umutsuzluk içinde olduğundan ve liderlerinin gerekli cesareti gösteremediklerinden yakındıklarını ifade etmektedir. (Sirmen, 25.08.1983). Bugüne kadar gelinen noktada, Atina ile Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bir yandan çözümsüzlük politikası izlerken diğer yandan da Türkiye'yi suçlama taktiklerinin çözüme yardımcı olmadığını açıkça gözler önüne sermiştir. Kıbrıs Rum toplumu çözüme katkı sağlamak istiyorsa, öncelikle güçlü bir muhalefetle Kiprianu ile Papandreu'nun çözümsüzlük politikasının değişmesi için baskı oluşturmalıdır. Bu sağlanamadığı takdirde Ada bugünkü fiili bölünmüş statüsü içinde daha uzun yıllar yaşamaya devam edecektir. (Sirmen, 15.10.1983).

Arabulucuların tatlı sözlerine ümit bağlayarak Türkiye'nin yeterince zaman kaybettiğini ifade eden yazarlar, yaşanan olayların müzakerelerle artık çözümün sağlanamayacağını gösterdiğini belirtmektedir ve diplomasinin aslında herkesle anladığı dilden konuşmak olduğu üzerinde durulur. Aynı biçimde Yunanistan'la da anladığI dilden konuşulmasını istenmiş ve bu durum devlet olmanın şartı biçiminde nitelendirilmektedir. (Göze, 12.10.1983).

Tam bağımsızlık konusunda durumun ciddi olduğunun bilincine varan Amerika'nın, Ankara ile Kıbrıs temaslarını yoğunlaştırdığını görmekteyiz. Denktaş'ın "tam eşitlik prensibinden" vazgeçmesini ve "ikinci derece eşitliğe" razı olmasını isteyen Amerikan Hükümeti, bu konuda da Ankara'dan Denktaş'a baskı yapmasını ve Türkiye'ye yardımların gündemde olduğu bir dönemde işlerin kolaylaştırılmasını talep eder. (Milliyet, 15.10.1983). Amerika'dan uyarı niteliğindeki mesaj üzerine Türk Hükümeti bağımsızlık konusunda bir süre çekimser kalır. Denktaş'a gizli gönderildiği iddia edilen mesajda, *"Bağımsızlık fikrinden şimdilik vazgeçilmesi istenmekte ve toplumlararası görüşmelerin yeniden başlaması için bütün diplomatik yolların denenmesi rica edilmektedir."* (Cumhuriyet, 21.10.1983).

Kamuoyunda ise Kıbrıs Türk halkının ve Denktaş'ın bağımsızlık konusunda kararlılıktan taviz vermeyeceği görüşü hakimdir. (Tercüman, 14.10.1983). Kimi yazarlar söz konusu telaşın anlaşılabilir bir durum olduğu belirtilir. Bugüne değin, uluslararası alanda ve diplomatik çevrelerde Ada'daki Kıbrıs Türk toplumunun yok sayıldığı belirtilir ve Türkiye'nin tek amacının Türk ve Rum toplumlarının eşit haklara sahip bir Kıbrıs'ın oluşması için çalışmak olduğu tekrarlanır. (Armaoğlu, 17.10.1983; Barlas, 17.10.1983; Kabaklı, 03.11.1983). Türkiye'nin Amerika'nın hatırı için daha fazla fedakârlık göstermemesini isteyen yorumlarda, Kıbrıs konusundaki tepkinin temelinde Ada'da Türk insanının, Rumlarla eşit sayılma düşüncesinin yatmakta olduğu ve bu düşünceye sahip olanların da "azınlık" kavramına sarılanlar olduğu ifade edilmiştir. Anlaşmalarda resmi olarak kullanılmakta olan "ulusal topluluk" kavramının, uluslararası camiada anlaşılamadığına dikkat çeken Soysal, bağımsızlık kararının alınması ile birlikte iki toplumlu Kıbrıs Federasyonu'nda kurulmasının önünün açacağına olan inancını dile getirir. (Soysal, 18.10.1983).

Bağımsızlık konusunda hükümetin kesin bir tavır sergilememesi ve toplumlararası görüşmelerin devamını telkin etmesinin kimi yazarlar tarafından eleştirildiğini görmemiz mümkündür. Amerikan'ın tutumunda Yunanistan ve Rum lobisinin etkisini hatırlatan Armaoğlu, hükümetin kararsız duruşunun Denktaş'ın prestijine de ağır bir darbe vurduğunu vurgulamakta ve Türkiye'ye

düşen görevin bu hasarları bir an önce tamir etmek olduğunu belirtir. Denktaş'ı bu ciddi aşamada yalnız bırakmanın Türkiye Hükümeti'ne yakışan bir tavır olmadığı ve Denktaş gibi yeteneklere sahip bir liderin bağımsızlık konusundaki kararlı duruşuna karşı baskı oluşturabilecek her türlü davranıştan uzak durulması gerektiği üzerinde hasiyetle durulduğunu görmekteyiz.

Türkiye'nin 6 Kasım 1983'te seçimlere gidecek olması da bağımsızlık konusunda net bir kararın alınamamasında etkili olmuştur. Denktaş, Anavatan'daki seçim havasını da gözeterek kararın bu tarihten sonraya bırakılmasını uygun görmüştür. Bu esnada Kiprianu'ya yapılan zirve görüşmelerinin başlaması için de çağrıda bulunan KTFD lideri, diplomatik trafiğin biraz sakinleşmesi için zaman kazanma yolunu seçer. (Cumhuriyet, 19.10.1983; Hürriyet, 19.10.1983). Kıbrıs Türklerinin kendi liderlerine bu konuda baskı yapması ile Türk yöneticilerinin verdikleri söz arasındaki bağa bakıldığında Kıbrıs Türk kamuoyunun bağımsızlık konusunda beklentilerinin doğal olduğu sonucu çıkarılabilir. Kıbrıs'ta yönetici kadronun endişelenmesi, Türkiye'nin tutumunun hangi yönde olacağının kestirilememesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle de Denktaş muhalefetten kendisine gelen eleştirilere maruz kalır. (Ülman, 08.11.1983).

Rum yönetiminin tutumu ve uluslararası alanda başlattığı baskıcı hareketler, Kıbrıs Türklerinin kendi kaderlerini tayin etmeleri için zorlayıcı bir etki yarattığı açıktır. Türkiye'den de bu konuda tam destek talep eden Kıbrıs halkı bağımsızlığın gerçekleşmesini Atatürkçülüğün temel ilkesine bağlamış ve yeni oluşacak durumun 12 Eylül'ün de ruhuna uygun olacağını taahhüt eder. (Bozkurt, 15.11.1983).

Kıbrıs Türkleri için 1975 yılından itibaren, devletin adı federe de olsa Rumların kendilerini "Kıbrıs Hükümeti" olarak görmeleri ve tüm dünyada bu biçimde tanınmanın rahatlığı içinde olmaları şüphesiz olumsuz bir durumdu. Bu nedenle, Kıbrıs Türkleri Self-determinasyon hakkını kullanarak bağımsızlık deklarasyonu oluşturdu. (Why Indipendence?, 1983, pp. 11-25). 15 Kasım 1983'te ilan edilen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluş bildirgesinde şu ifadeler yer almaktadır:

> "Kıbrıs Türk halkının özgür iradesini temsil eden, doğuştan hür ve eşit olan bütün insanların hür ve eşit yaşamalarına inanan, bu inanç içinde, Kıbrıs Türk Halkının kendi kaderini tayin etme hakkını 17 Haziran 1983 tarihli kararıyla dünyaya ilan etmiş olan, ırk, milli menşe, dil ve din gibi farklara dayalı olarak insanlar arasında ayırım gözetilmesini, her türlü sömürgeciliği, ırkçılığı, baskı ve tahakkümü reddeden, Kıbrıs'ta, Doğu Akdeniz'de, OrtaDoğu'da ve dünyada tam bir barış ve

istikrarın, huzur ve güven içinde yaşama ve kendi kendilerini yönetmeye hakları olduğuna inanan, aynı adada yan yana yaşamaya mecbur bulunan bu iki halkın aralarındaki bütün sorunları, eşit düzeyde müzakerelerle, barışçı, adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırmanın mümkün ve zorunlu olduğu görüşüne sımsıkı bağlı bulunan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanının iki eşit halk arasında ortaklığının bir federasyon çatısı altında yeniden kurulmasını ve sorunların çözümlenmesini engellemeyip, kolaylaştırabileceğine kani olan, iki halk arasındaki bütün sorunların barışçı ve uzlaşmacı bir politika ile çözümlenebileceğine inanan ve bu amaçla müzakereler yürütülmesini yürekten dileyen ve önerilmiş bulunan zirve toplantısının bu açıdan yarar sağlayacağına inanan Meclisimiz, Kıbrıs Türk Halkı adına, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve 'bağımsızlık bildirisini' onaylar". (https://kktcb.org/tr/belgeler/kibris-sorunu/1983-2004 Erişim Tarihi: 10.08.2025).

Denktaş, kamuoyuna yaptığı ilk açıklamada, *"Bu karar halkın kararıdır. Bu karar insanım diyen ve insanca yaşamak isteyen her şeyi göze alarak ulaşabileceği şerefli bir karardır."* sözleri ile Kıbrıs'ta Türk varlığını, ortaklığını ve eşitliğini hor görmek suretiyle 20 yıldır devam eden söz konusu duruma son verildiğini ifade etmiştir. (Bozkurt, 16.11.1983; Halkın Sesi, 16.11.1983).

KKTC'nin ilan kararında Kıbrıs Türk halkının uzun yıllar süren baskı ve izolasyonlara karşı self-determinasyon hakkını kullanma iradesi belirleyici olmuştur. Ancak uluslararası sistemde Rum tarafının diplomatik üstünlüğü ve Yunanistan'ın faal siyaseti, KKTC'nin tanınma sürecini tıkamıştır. KKTC'nin ilanından sonra, baskı ve zulme bıkmadan savaş veren Kıbrıs Türk halkı kendi devletini kurmuştur. Fakat yeni kurulan Cumhuriyet'in uluslararası camiada tanınıp tanınmaması konusu yeni bir tartışma başlatmıştır. Dolaysıyla bu durum yeni kurulan devletin uluslararası tanınırlık sürecini sekteye uğratan temel sorunlardan biri haline dönüşür. Kıbrıs'ın bu aşamada yalnız fiilen değil resmen de ikiye bölünmüş olması, pek çok siyasi ve diplomatik problemleri de, -uluslararası arenada yalnızlık ve tanınma gibi- beraberinde getirecektir. Bu nedenle yeni devletin kurulmasının ardından başlayan yeni tartışmaların neler olduğuna ve nasıl bir yönelim ortaya çıktığını tespit etmenin çalışmamızın gidişatı açısından önemli görünmektedir.

Şüphesiz yeni kurulan bir Cumhuriyet'in ilk beklentisi uluslararası platformda kabul görmek ve tanınmaktır. KKTC'nin ilanını tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur. (Bozkurt, 16.11.1983; Halkın Sesi, 16.11.1983). Dış işleri Bakanı İlter Türkmen yaptığı açıklamada KKTC'ye her türlü yardımın yapılacağını ifade etmiş ve Kıbrıs Türk halkının tıpkı Rumlar gibi kendi kaderlerini tayin etmeye haklarının olduğunu belirtmiştir. 3 parti lideri ile 20 dakikalık toplantının ardından açıklama yapan Evren ise Kıbrıs Türk halkının

bağımsızlıklarını ilân etmelerinin samimiyetle arzu edildiğini ve Türk milletine mâl olan bu yüce davanın Türk soydaşların hürriyeti, refahı ve güvenliği hedefinde olduğunu belirtmiştir. İktidar Partisi olarak açıklamada bulunan ANAP lideri Turgut Özal da *"Şartları inceleyeceklerini fakat Türk toplumunun alacağı karara saygılı olduklarını dolayısıyla da destekleyeceklerini..."* söylemiştir. Bağımsız devlet ilanının kaçınılmaz olduğunu ifade eden Ecevit de *"Bu karar, Kıbrıs gerçeğine Rum tarafınca yıllardır göz yumulmuş olmasının doğal bir soncudur"* ifadelerini kullanmıştır. (Cumhuriyet, 16.11.1983; Milliyet, 16.11.1983; Hürriyet, 16.11.1983).

ANAP Hükümet programında Kıbrıs konusuna şu ifadelerle yer verilir: *"Bütün meşru haklarına karşılık 20 yıldır sürdürülen ve varlığına kastedilen saldırılar, Kıbrıs Türk Halkını, kendi kaderini tayin hakkını bağımsız bir Cumhuriyet kurma istikametinde kullanmaya mecbur bırakmıştır. Ancak bu konuda federal bir çözüm yolunun kapanmadığına ve makul bir neticeye ulaşılabileceğine inanıyoruz"* (TBMM Tutanak Dergisi, 19.12.1983, s. 62).

Fakat KKTC'nin ilanı ile ilgili uluslararası arenadan tepkiler gecikmez. ABD yaptığı ilk açıklamada, kararın büyük bir sürpriz ve kaygı ile karşılandığını ifade etmiş; Ankara ve Atina'ya itidal telkininde bulunmuştur. Bağımsızlık kararının yeniden gözden geçirilmesini isteyen Amerikan Hükümeti, bu tip bir karara karşı olduklarını belirtmiştir. İngiltere ise yaptığı ilk açıklamada, kararın hükümet ve muhalefet nezdinde kınandığı ifade edilmiştir. Yunanistan'da durumu keyfi ve yasa dışı olarak nitelendirerek; Papandreu yaptığı basın açıklamasında *"Kıbrıs'taki toplumlararası görüşmeler dinamitlenmiştir. BM Genel Sekreteri'nin girişimleri de Kıbrıslı Türkler tarafından kundaklanmıştır."* diyerek Türk tahrikinin uluslararası düzeye ulaştığı noktasında ısrarcı bir tavır sergiler. (Cumhuriyet, 16.11.1983; Milliyet, 16.11.1983; Hürriyet, 16.11.1983).

Kıbrıs Rumlarının da ilk tepkisi, söz konusu eylemin tüm dünya tarafından kınanması gerektiği üzerinden olmuştur. *"Bu girişimin hükümsüz kılınması için her şey yapılmalıdır. Duruma müsaade edilemez. Eğer edilirse tüm dünya için korkunç bir emsal yaratılmış olur. Bu kurallara hoşgörü gösterilmeyeceğini uluslararası kuruluşların göstermesi zamanı gelmiştir."* diyen Kıbrıs Rum Yönetimi Başkanı Kiprianu bu tip bir girişimi asla kabul etmeyeceklerini belirtir. (Bozkurt, 16.11.1983; Halkın Sesi, 16.11.1983).

Uluslararası örgütler ve kuruşların da yeni oluşturulan statüye olumlu yaklaştıkları söylenemez. BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar yaptığı ilk açıklama duyduğu derin üzüntüyü kaydetmiş ve kararın BM Güvenlik Konsey

kararlarına aykırı olduğunu savunmuştur. AET'ye üye olan on ülke de bir bildiri yayınlamış ve bu adımın bölgede ciddi bir durum ortaya çıkardığı öne sürülmüştür. Ayrıca, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün kayıtsız şartsız destekleneceği ifade edilmiş ve Spiros Kiprianu'nun adadaki tek meşru hükümet olduğu üzerinde durulmuştur. (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Yankıları, 1983, s. 7). Yine Yunanistan da Ankara'nın KKTC'yi tanımasının geri alınmaması durumunda bütün ikili ilişkilerin durdurulacağını açıklar. Yunanistan'ın göndermiş olduğu notayı, sorumluluğun Türkiye'ye yüklenmesi olarak nitelendiren Dışişleri yetkilileri notanın içeriğinin kabul edilemez ve değerlendirmelerin yanlış olduğunu belirtmişlerdir (Cumhuriyet, 17.11.1983). Amerikan Kongresi'nde de Türkiye aleyhtarı guruplar yeni oluşumdan oldukça rahatsız olurlar ve devletler nezdinde baskı yaparak KKTC'nin tanınmaması için girişimde bulunma kararı alırlar. (Milliyet, 17.11.1983; Cumhuriyet, 18.11.1983).

KKTC'nin tanınması hususundaki tartışmalar uzun yıllar devam etmiştir. Ancak batı dünyası bu konudaki kararından geri adım atmamış ve KKTC'yi resmi bir devlet olarak görmemiştir. Türkiye'de de yeni iktidarın dış politikası daha ziyade ekonomi üzerine temellendiğinden, Kıbrıs konusunda yeterli hassasiyetin gösterilemediğini söylemek yanlış olmaz. Nitekim sonraki yıllarda, Kıbrıs artık AB ilişkileri içerisinde değerlendirilmeye başlamıştır. Bugün bile KKTC'nin tanınma sorunu, Kıbrıs meselesinin en kritik yanı olarak tartışılmaktadır. Bu yönüyle düşündüğümüzde, 1983'te başlayan tartışmalar, hala çözüm arayışlarının ana gündem maddesini oluşturmaktadır.

Kaynakça

Resmi Kaynaklar

Kıbrıs Milli Arşivi (KMA)

TBMM Tutanak Dergisi, Birleşim 10, (19.12.1983), Ankara 1983, TBMM Basımevi, s. 62.

Süreli Yayınlar

Bozkurt

Cumhuriyet

Milliyet

Halkın Sesi

İşçi Postası

Tercüman

Araştırma ve İnceleme Eserler

Ahmad F. (2007). *Demokrasi Sürecinde Türkiye.* İstanbul: Hil Yayınları.

Armaoğlu F. (2005). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995). Ankara: Alkım Yayınevi.

Baskın O. (2003). *Türk Dış Politikası (1919-1980).* Cilt I. İstanbul: İletişim Yayınları.

Baskın O. (2008). *Türk Dış Politikası (1980-2001).* Cilt II. İstanbul: İletişim Yayınları.

Why Indipendence?, Turkish Republic Of Northern Cyprus, 1983, Published by the Public Information Office, pp. 11-25.

İnternet Kaynakları

https://kktcb.org/tr/belgeler/kibris-sorunu/1983-2004 Erişim Tarihi: 10.08.2025.